กระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนระดับชั้น ป.4 - ป.6 โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์*

THE PROCESS OF CULTIVATING GRATITUDE ACCORDING TO BUDDHIST PRINCIPLES FOR STUDENTS IN GRADES 4–6 AT BAN NA PHRA THAT SCHOOL, NAI MUEANG SUBDISTRICT, PHICHAI DISTRICT, UTTARADIT PROVINCE

พระมหานักรบ อรินฺทโม (ศรีโพธิ์ทอง)[1], พระเทพวัชราจารย์[2] และ เกรียงศักดิ์ ฟองคำ[3]

Phramahanakrob Arintamo (Sriphothong)[1], Phra Thepwatcharachan[2] and Kriangsak Fongkham[3]

[1-3]บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

[1-3]Graduate Studies Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus, Thailand

Corresponding author E-mail: nakrob25118@gmail.com

วันที่รับบทความ : 12 มิถุนายน 2569; วันแก้ไขบทความ 20 มิถุนายน 2569; วันตอบรับบทความ : 22 มิถุนายน 2569

Received 12 June 2026; Revised 20 June 2026; Accepted 22 June 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพความกตัญญูกตเวทีในการดำเนินชีวิต 2)) เพื่อพัฒนากิจกรรมปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนา 3) เพื่อเสนอกระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนา โดยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

* พระมหานักรบ อรินฺทโม (ศรีโพธิ์ทอง), พระเทพวัชราจารย์ และ เกรียงศักดิ์ ฟองคำ. (2569). กระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับชั้น ป.4 - ป.6 โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 4(5), 876-892.

Phramahanakrob Arintamo (Sriphothong), Phra Thepwatcharachan and Kriangsak Fongkham. (2026). The Process Of Cultivating Gratitude According To Buddhist Principles For Students In Grades 4–6 At Ban Na Phra That School, Nai Mueang Subdistrict, Phichai District, Uttaradit Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 4(5), 876-892.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย นักเรียน พระสอนศีลธรรม และคณะครู จำนวนรวม 37 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การสนทนากลุ่มย่อย มีค่าความตรงด้านเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมของข้อคำถาม ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยได้นำมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพความกตัญญูกตเวทีในการดำเนินชีวิตของนักเรียนระดับชั้น ป.4 - ป.6 โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ พบปัญหาพฤติกรรมความกตัญญูกตเวที ได้แก่ การขาดความเคารพเชื่อฟังพ่อแม่และครู เอาแต่ใจตัวเอง ก้าวร้าว รักสบาย ขาดความกระตือรือร้นในการช่วยงานบ้าน และไม่ตระหนักถึงคุณค่าของการดูแลปรนนิบัติผู้มีพระคุณ

2) ผลการดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมและความกตัญญูจำนวน 8 กิจกรรม ภายในระยะเวลา 60 วัน พบว่า การจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์อย่างเป็นระบบช่วยพัฒนาจิตใจ ความรับผิดชอบ และสัมพันธภาพของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน ผู้เรียนเกิดทัศนคติเชิงบวกต่อการนำคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน และสามารถคิดวิเคราะห์ด้วยหลักโยนิโสมนสิการได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีพฤติกรรมด้านความกตัญญูที่เหมาะสมมากขึ้น ทั้งการปฏิบัติหน้าที่ต่อตนเอง ครอบครัว และครูอาจารย์ ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเองและตระหนักถึงคุณค่าของความกตัญญูจากภายในจิตใจอย่างแท้จริง

3) กระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนาอาศัยแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา โดยเริ่มจากการสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าและคุณธรรมแก่ผู้เรียน จากนั้นใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริงและการเรียนรู้จากบุคคลต้นแบบ เพื่อพัฒนาความคิดและพฤติกรรมเชิงบวก จนนำไปสู่การแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ ความยั่งยืนของพฤติกรรมต้องอาศัยความร่วมมือจากครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: ความกตัญญูกตเวที, พระพุทธศาสนา, การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4–6, กระบวนการปลูกฝังคุณค่า

Abstract

This research aimed to: 1) examine the state of gratitude (katañjutā-katavedī) in students' daily lives; 2) develop activities for cultivating gratitude in accordance with Buddhist principles; and 3) propose a process for instilling gratitude based on Buddhist teachings. A mixed-methods research design was employed, incorporating both qualitative and quantitative approaches. The sample consisted of 37 participants. Research instruments included semi-structured interviews and focus group discussions, which were validated for content validity by subject matter experts and reviewed for item appropriateness. The collected data were analyzed using content analysis within context.

The findings were as follows:

1) An examination of gratitude behaviors in daily life among Prathomsuksa 4–6 students at Ban Na Phrathat School revealed several behavioral problems, including a lack of respect and obedience toward parents and teachers, self-centeredness, aggression, preference for comfort over responsibility, lack of enthusiasm for household tasks, and an absence of awareness regarding the value of caring for one's benefactors.

2) The implementation of eight moral and gratitude-building activities over a 60-day period demonstrated that systematic experiential learning effectively enhanced students' mental development, sense of responsibility, and interpersonal relationships. Students developed positive attitudes toward applying moral values in daily life and showed improved capacity for analytical thinking through the principle of yoniso-manasikāra (wise reflection). Moreover, students exhibited more appropriate gratitude behaviors in fulfilling their duties toward themselves, their families, and their teachers, resulting in greater self-esteem and a genuine inner recognition of the value of gratitude.

3) The process of cultivating gratitude in accordance with Buddhist principles was grounded in cognitive behavioral modification. It began with raising

students' awareness of core values and virtues, followed by practical learning activities and role-model-based learning to foster positive thinking and behavior, ultimately leading to the concrete expression of gratitude. The sustainability of such behaviors, however, requires ongoing collaboration among families, schools, communities, and consistent implementation over time.

Keywords: Gratitude, Buddhism, Moral and Ethical Development, Prathomsuksa 4–6 Students, Value Instillation Process

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้ผู้คนมุ่งเน้นวัตถุและการบริโภคมากขึ้น ขณะที่ความผูกพันทางจิตใจและการยึดมั่นในหลักธรรมลดลง ส่งผลให้ความกตัญญู ความเคารพต่อบิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณถดถอย เกิดปัญหาความสัมพันธ์และความแตกแยกในสังคมมากขึ้น การปลูกฝังความสำนึกในพระคุณจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคนและสังคมให้เข้มแข็งและยั่งยืน ดังคำกล่าวที่ว่า “ผู้ใดไม่รู้จักคุณความดีและประโยชน์ที่ผู้อื่นกระทำไว้ก่อน ผู้นั้นเมื่อกิจการงานเกิดขึ้นในภายหลังย่อมหาผู้ช่วยเหลือไม่ได้” (ขุ.ชา.ทุก. 27/90/37) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ปัจจุบันเด็กและเยาวชนไทยเผชิญปัญหาพฤติกรรมที่มีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น อันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมและความเปราะบางทางจิตใจ ส่งผลให้เกิดความเครียดและความวิตกกังวลในการดำเนินชีวิต ดังนั้น การเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว โรงเรียน และสังคม จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความมั่นคงทางอารมณ์ ช่วยให้เยาวชนสามารถปรับตัว รับมือกับปัญหา และดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและสมดุล (เจนจิรา แวงวรรณ, 2566) ความกตัญญูจึงเป็นคุณธรรมสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะช่วยรักษาและพยุงสังคมไทย ความกตัญญู คือ การรู้สึกสำนึกในคุณ ด้วยการแสดงความเคารพ นับถือ เชื่อฟัง และช่วยเหลือในกิจการงานต่าง ๆ การกระทำเช่นนี้ ย่อมนำมาซึ่งความสุข ความเจริญ และเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและหน้าที่การงาน สมดังพุทธพจน์ที่ว่า “ความกตัญญู เป็นอุดมมงคลของชีวิต” (ขุ.ขุ. 25/9/8) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ความกตัญญูกตเวทีเป็นคุณธรรมสำคัญที่พระพุทธศาสนายกย่องว่าเป็นเครื่องหมายของคนดี โดย “กตัญญู” หมายถึง การรู้คุณและตระหนักในคุณของผู้มีอุปการะ ส่วน “กตเวที” หมายถึง การตอบแทนคุณ ผู้ที่มีความ

กตัญญูรู้คุณต่อบิดามารดา ครูอาจารย์ ตลอดจนสรรพสิ่งและสิ่งแวดล้อม ย่อมนำชีวิตไปสู่ความเจริญและความสุข ดังที่พระพุทธองค์ตรัสยกย่องว่า “บุคคลผู้กตัญญูกตเวที เป็นคนหาได้ยากในโลก” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) ความกตัญญูเป็นคุณธรรมสำคัญที่พระพุทธศาสนายกย่องว่าเป็นมงคลสูงสุดของชีวิต เพราะเป็นเครื่องแสดงถึงการรู้คุณและตอบแทนคุณผู้มีพระคุณด้วยความจริงใจ ผู้ที่มีความกตัญญูกตเวทีจะตระหนักถึงความดีและอุปการะที่ได้รับจากผู้อื่น โดยเฉพาะบิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณ พร้อมทั้งแสวงหาโอกาสตอบแทนคุณโดยไม่หวังผลตอบแทน คุณธรรมดังกล่าวจึงเป็นรากฐานของความดีงาม ความเสียสละ และการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลในสังคม อันนำมาซึ่งความสุข ความเจริญ และความมั่นคงทั้งต่อตนเองและส่วนรวม (อง. ปญฺจก. 22/42/66-67) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

หลักกตัญญูกตเวทีเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญ โดยมุ่งเน้นให้บุตรตระหนักรู้และสำนึกในพระคุณของบิดามารดา พร้อมแสดงออกถึงการตอบแทนคุณทั้งทางกาย วาจา และใจ ไม่ว่าจะเป็นการดูแลเอาใจใส่ การประพฤติตนให้เป็นคนดี และการไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ท่าน คุณธรรมดังกล่าวนอกจากจะเป็นการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นรากฐานสำคัญของสถาบันครอบครัวและสังคมไทย ที่ช่วยปลูกฝังความรัก ความผูกพัน และความรับผิดชอบต่อผู้มีพระคุณ อันนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างอบอุ่นและเกื้อกูลกันในสังคม (สมบูรณ์ วัฒนะ, 2560) ผลการวิจัยชี้ว่า ความกตัญญูกตเวทีเป็นอารมณ์เชิงบวกที่ช่วยพัฒนาตนเองและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสร้างสรรค์ โดยช่วยลดปัญหาพฤติกรรมและปัญหาสุขภาพจิต อีกทั้งยังเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี ความสัมพันธ์อันดี และความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Bono, G., and Sender, J. T., 2018) การปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีในเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะในช่วงเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจและคุณธรรมในการดำเนินชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้ พระพุทธศาสนายกย่องความกตัญญูว่าเป็นคุณธรรมอันประเสริฐ ผู้ที่มีความกตัญญูย่อมนำความสุขมาสู่ตนเองและผู้อื่น จึงนับเป็นบุคคลที่หาได้ยากและควรค่าแก่การส่งเสริมให้เกิดขึ้นในสังคม (องฺ.ทุก. 20/109/114) ความกตัญญูกตเวทีเป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษยชาติที่ช่วยเชื่อมโยงความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลในสังคม และเป็นรากฐานของความรับผิดชอบต่อหน้าที่และผู้อื่น คุณธรรมนี้ช่วยลดความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการทำความดี พร้อมทั้งส่งเสริมความสุขุมรอบคอบ ความสำนึกในหน้าที่ และการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่

ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม (อำนวย จั่นเงิน, 2537) ความกตัญญูกตเวทีเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่สะท้อนการสำนึกในคุณของผู้มีอุปการคุณและการตอบแทนคุณอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะต่อบิดามารดาซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดและอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม (วิทยา ศักยาภินันท์, 2557) การปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีช่วยพัฒนาบุคลิกภาพให้มีความสุภาพอ่อนน้อม รับผิดชอบ และมีจิตสาธารณะ อันเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (เบญจวรรณ ชยางกูร ณ อยุธยา, 2564) นอกจากนี้ คุณธรรมดังกล่าวยังส่งเสริมความรัก ความผูกพัน และความสามัคคีภายในครอบครัว ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างสังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ

ความกตัญญูกตเวทีเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาชีวิตของบุคคล ครอบครัว และสังคม โดยเป็นคุณลักษณะที่แสดงถึงการสำนึกในคุณของผู้มีอุปการคุณและการตอบแทนคุณอย่างเหมาะสม ซึ่งช่วยส่งเสริมให้บุคคลมีความรับผิดชอบ มีจิตสาธารณะ และสามารถดำรงตนอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2554) นอกจากนี้ งานวิจัยยังพบว่าความกตัญญูกตเวทีเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมสุขภาวะทางจิต ช่วยสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล และเป็นพลังทางบวกที่ช่วยให้เยาวชนมีภูมิคุ้มกันต่อปัญหาทางสังคมและพฤติกรรมเสี่ยง (พระมหาสมบัติ ธนปณฺโณ (พันธุ์เจริญ), 2556) โรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เด็กวัยประถมศึกษา ซึ่งเป็นช่วงวัยแห่งการสร้างนิสัยและค่านิยมพื้นฐาน โดยพบว่านักเรียนบางส่วนของโรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุยังขาดความเข้าใจและการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีอย่างเหมาะสม อันเกิดจากปัจจัยด้านครอบครัวและสภาพแวดล้อมทางสังคม ดังนั้น การพัฒนากระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีจึงมีความจำเป็น เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักในพระคุณของผู้มีพระคุณ มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิต และเติบโตเป็นกำลังสำคัญของสังคมอย่างยั่งยืน (เบญจวรรณ ชยางกูร ณ อยุธยา, 2564)

ผู้วิจัยเล็งเห็นว่า ความกตัญญูกตเวทีเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาพฤติกรรมและจิตใจของเด็กนักเรียนในช่วงวัยประถมศึกษา โดยเฉพาะนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4–6 ซึ่งเป็นช่วงวัยที่กำลังพัฒนาทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมทางสังคม การปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนาจะช่วยให้นักเรียนตระหนักรู้ในคุณของบิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณ ตลอดจนรู้จักแสดงออกถึงการตอบแทนคุณอย่างเหมาะสม อันจะนำไปสู่การเป็นผู้มีสัมมาคารวะ มีความรับผิดชอบ และมีจิตสาธารณะ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษากระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4–6 โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ ตำบลในเมือง

อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนให้มีความเหมาะสมและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาสภาพความกตัญญูกตเวทีในการดำเนินชีวิตของนักเรียนระดับชั้น ป. 4 - ป. 6 โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

2) เพื่อพัฒนากิจกรรมปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับชั้น ป. 4 - ป. 6 โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

3) เพื่อเสนอกระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับชั้น ป. 4 - ป. 6 โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “กระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับชั้น ป. 4 - ป. 6 โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์” ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบประสานวิธี (Mixed Method) มีวิธีดำเนินการวิจัย ได้แก่

1) รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบประสานวิธี (Mixed Method) รูปแบบการสำรวจแบบมีลำดับขั้น (The Exploratory Sequential Design) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยใช้ทั้งการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนามร่วมกัน ในส่วนเอกสาร ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิและทุติยภูมิ เช่น พระไตรปิฎก ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนภาคสนาม ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากนักเรียนระดับชั้น ป. 4- ป. 6 โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ และผู้มีประสบการณ์จริงเป็นรายบุคคล ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตนเองเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตาม

แนวพระพุทธศาสนา จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ทางวิชาการ

2) กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ งานวิจัยครั้งนี้กำหนดพื้นที่ศึกษาใน โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย นักเรียนระดับชั้น ป. 4 - ป. 6 โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 27 คน และมีการจัดสนทนากลุ่มย่อยผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย พระสอนศีลธรรม และคณะครูโรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ จำนวน 10 รูป/คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ครอบคลุม

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือ 3 ประเภท ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา ได้แก่ การศึกษาเอกสาร เพื่อรวบรวมและสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาข้อมูลและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากิจกรรมปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนา และการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อพิจารณา ตรวจสอบ และปรับปรุงรูปแบบกระบวนการที่พัฒนาขึ้นให้มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ทั้งนี้ เครื่องมือทุกประเภทได้รับการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน และผ่านความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลใน 3 ขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาเอกสารจากพระไตรปิฎก งานวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้น การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 27 รูป/คน ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์และบันทึกข้อมูลด้วยตนเอง และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูป/คน เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงร่างรูปแบบที่ได้จากการวิเคราะห์ในขั้นตอนก่อนหน้า ให้มีความเหมาะสมและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้ การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดมุ่งศึกษากระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับชั้น ป. 4 - ป. 6 โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

5) การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยบูรณาการข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ข้อมูลเชิงคุณภาพจากเอกสาร การสัมภาษณ์

เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ถูกวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับสภาพปัญหา แนวทางพัฒนา และกระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนา ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบวัดความกตัญญูกตเวที วิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม โดยนำข้อมูลจากการสะท้อนผลการเรียนรู้ (AAR) มาประกอบการแปลผล และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ เพื่ออธิบายผลการพัฒนากิจกรรมและกระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีของนักเรียนอย่างเป็นระบบ

6) การนำเสนอผลการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง “กระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4–6 โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์” โดยผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาในลักษณะเชิงพรรณนาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ครอบคลุมการศึกษาสภาพความกตัญญูกตเวทีในการดำเนินชีวิตของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4–6 การพัฒนากิจกรรมปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนา และการศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียน นอกจากนี้ ยังนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบวัดความกตัญญูกตเวที เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการ แนวทาง และข้อค้นพบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สภาพความกตัญญูกตเวทีในการดำเนินชีวิตของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4–6 โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4–6 มีระดับความกตัญญูกตเวทีแตกต่างกัน โดยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมด้านความกตัญญูที่เหมาะสม สามารถเคารพ เชื่อฟัง และช่วยเหลือบิดามารดาและครูอาจารย์ได้ดี ขณะที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4–6 บางส่วนได้รับอิทธิพลจากเกมและสื่อสังคมออนไลน์ ส่งผลให้ขาดความตระหนักในพระคุณของผู้มีพระคุณ ละเลยหน้าที่และความรับผิดชอบ รวมทั้งมีพฤติกรรม

ที่ไม่เหมาะสมต่อบิดามารดาและครูอาจารย์ ดังนั้น คณะครูและผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการพัฒนากิจกรรมปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกคุณธรรม และพฤติกรรมอันพึงประสงค์ของนักเรียนให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การพัฒนากิจกรรมปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4–6 โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า การพัฒนากิจกรรมปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนา จำนวน 8 กิจกรรม ดำเนินการต่อเนื่องเป็นเวลา 60 วัน สามารถส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความตระหนักรู้ในพระคุณของบิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณได้อย่างเป็นรูปธรรม แม้จะมีข้อจำกัดด้านพื้นฐานครอบครัว ความสามารถในการสะท้อนคิด และการจัดกิจกรรมบางประการ แต่กิจกรรมยังสามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผลการเปรียบเทียบก่อนและหลังการทดลองพบว่า กลุ่มทดลองมีระดับความกตัญญูกตเวทีเพิ่มสูงขึ้น ขณะที่กลุ่มควบคุมมีคะแนนลดลง สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิผลของกิจกรรมในการพัฒนาด้านอารมณ์และพฤติกรรมความกตัญญู นอกจากนี้ นักเรียนยังมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น เช่น การช่วยเหลืองานบ้าน การเคารพเชื่อฟังบิดามารดา การประหยัด การรับผิดชอบต่อการเรียน การมีสัมมาคารวะต่อครูอาจารย์ และการมีจิตอาสาต่อส่วนรวม จึงกล่าวได้ว่ากิจกรรมดังกล่าวสามารถพัฒนาคุณธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเห็นผลอย่างชัดเจน

3. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 กระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4–6 โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า กระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ ควรดำเนินการอย่างเป็นระบบโดยบูรณาการแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา (CBM) ร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของผู้เรียนให้เกิดความสำนึกในพระคุณของบิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณ กระบวนการประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ที่เน้นบทบาทของครู ผู้ปกครอง และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้คุณธรรม ด้านกระบวนการ (Process) ที่มุ่งจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติ กิจกรรมจิตอาสา และการสะท้อนคิดจากประสบการณ์ และด้านผลผลิต (Output) ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนแสดงออกถึงความกตัญญูผ่านการเคารพผู้อื่น การช่วยเหลือเกื้อกูล การใช้วาจาสุภาพ และความรับผิดชอบ

ต่อตนเองและสังคม ทั้งนี้ ความร่วมมือจากครอบครัว โรงเรียน และชุมชน รวมถึงการเสริมแรงเชิงบวกอย่างต่อเนื่อง เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ความกตัญญูกตเวทีกลายเป็นคุณลักษณะนิสัยที่มั่นคงและยั่งยืนของผู้เรียน

อภิปรายผล

อภิปรายผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4–6 โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ มีระดับความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดาและครูอาจารย์แตกต่างกัน โดยเฉพาะนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5–6 ที่มีแนวโน้มได้รับอิทธิพลจากสื่อดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ ส่งผลให้การมีปฏิสัมพันธ์กับครอบครัวและการตระหนักรู้ในคุณของผู้มีพระคุณลดลง ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการใช้เวลาอยู่กับเกมและสื่อออนไลน์มากเกินไป อาจส่งผลต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การรับรู้ความเสียสละของบิดามารดา และการแสดงออกทางอารมณ์ที่เหมาะสม นอกจากนี้ การมองว่าการเลี้ยงดูเป็นเพียงหน้าที่ของผู้ปกครอง ยังส่งผลให้เด็กขาดความซาบซึ้งและการตอบแทนพระคุณอย่างเป็นรูปธรรม ขณะเดียวกันยังพบว่าระดับความเคารพและความตระหนักในบทบาทของครูอาจารย์มีแนวโน้มลดลงตามอิทธิพลของค่านิยมสังคมสมัยใหม่ ดังนั้น การปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีจึงควรดำเนินควบคู่กับการสร้างความตระหนักรู้ การส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว และการพัฒนาทักษะด้านอารมณ์และสังคม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสำนึกในพระคุณของผู้มีพระคุณและสามารถแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ เจนจิรา แวงวรรณ (2566) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทีโดยปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย: การวิจัยผสานวิธี” ผลการศึกษาพบว่า สภาพแวดล้อมทางสังคม สื่อดิจิทัล และค่านิยมสมัยใหม่มีอิทธิพลต่อระดับความกตัญญูกตเวทีของเยาวชน การพัฒนาความกตัญญูจำเป็นต้องส่งเสริมการตระหนักรู้คุณค่าของผู้มีพระคุณ ควบคู่กับการพัฒนากระบวนการคิดและคุณธรรมภายในจิตใจของผู้เรียน

อภิปรายผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า กิจกรรมปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนาที่พัฒนาขึ้นจำนวน 8 กิจกรรม สามารถส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการตระหนักรู้ในพระคุณของบิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณ อันนำไปสู่การแสดงออกทาง

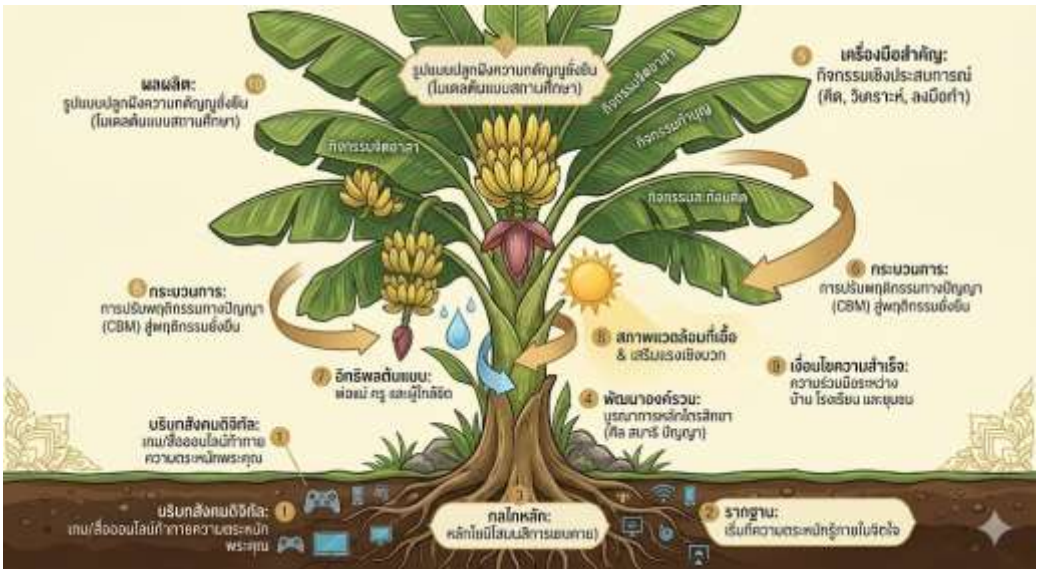
พฤติกรรมที่เหมาะสมมากยิ่งขึ้น ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนความกตัญญูกตเวทีสูงขึ้นทั้งด้านอารมณ์และพฤติกรรมเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มควบคุม สะท้อนให้เห็นว่ากิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ การลงมือปฏิบัติจริง การสะท้อนคิด และการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถช่วยให้ผู้เรียนซึมซับคุณค่าความกตัญญูกตเวทีได้อย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ การดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 60 วัน ยังช่วยให้เกิดการขัดเกลาพฤติกรรมและพัฒนาค่านิยมที่พึงประสงค์จนกลายเป็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทั้งในด้านการช่วยเหลืองานบ้าน การเคารพเชื่อฟังบิดามารดา การมีสัมมาคารวะต่อครูอาจารย์ และการมีจิตอาสาต่อส่วนรวม จึงกล่าวได้ว่ากิจกรรมปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนามีความเหมาะสมและมีประสิทธิผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะด้านคุณธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาได้เป็นอย่างดี ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ เบญจวรรณ ชยางกูร ณ อยุธยา (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีเพื่อพัฒนาเยาวชนไทยเชิงพุทธบูรณาการ” ผลการศึกษาพบว่า การจัดกิจกรรมที่บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ สามารถพัฒนาความกตัญญูกตเวทีของเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเจตคติ ค่านิยม และพฤติกรรมการแสดงออกต่อผู้มีพระคุณอย่างเหมาะสม

อภิปรายผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า กระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4–6 มีประสิทธิภาพในการพัฒนาความกตัญญูกตเวทีของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยการบูรณาการระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ และการมีส่วนร่วมของครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยนำเข้าที่สำคัญคือการมีบุคคลต้นแบบที่ดี ได้แก่ บิดามารดาและครูอาจารย์ ซึ่งช่วยหล่อหลอมค่านิยมและพฤติกรรมของผู้เรียน ขณะที่กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง การสะท้อนคิด และการเชื่อมโยงประสบการณ์ชีวิต ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและซาบซึ้งในพระคุณของผู้มีพระคุณอย่างลึกซึ้ง จนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนเจตคติและพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นยังสะท้อนผ่านพฤติกรรมความรับผิดชอบ การช่วยเหลือครอบครัว การเคารพครูอาจารย์ และการมีจิตอาสาต่อส่วนรวม อันเป็นผลจากการพัฒนาทั้งด้านความคิด จิตใจ และการปฏิบัติไปพร้อมกัน ดังนั้น กระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีที่ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า กระบวนการขัดเกลา การสร้างผลผลิต และระบบสนับสนุนทางสังคม จึงเป็นรูปแบบที่

สามารถพัฒนาและเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความกตัญญูกตเวทีของผู้เรียนได้อย่างยั่งยืนและเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสมบัติ ธนปญฺโญ (พันธุ์เจริญ) (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ความกตัญญูกตเวทีในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการศึกษาพบว่า ความกตัญญูกตเวทีเป็นคุณธรรมที่เกิดจากการหล่อหลอมทางความคิด จิตใจ และการปฏิบัติ โดยมีครอบครัว สถาบันการศึกษา และสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดเป็นคุณลักษณะประจำตนที่มั่นคงและยั่งยืน

องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาเรื่อง “กระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับชั้น ป.4 - ป.6 โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์” สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้จากผลการวิจัย ตามภาพที่ 1 ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 สรุปเป็นองค์ความรู้จากการวิจัยเรื่อง “กระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับชั้น ป.4 - ป.6 โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์” ได้ดังนี้

1) ความกตัญญูกตเวทีของนักเรียนได้รับผลกระทบจากบริบทสังคมดิจิทัล นักเรียนใช้เวลาอยู่กับเกมและสื่อออนไลน์มากเกินไป ส่งผลให้ความตระหนักในพระคุณของพ่อแม่และครูลดลง และเกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่อผู้มีพระคุณ

2) การพัฒนาความกตัญญูต้องเริ่มจากการสร้างความตระหนักรู้ภายในจิตใจ การปลูกฝังความกตัญญูที่มีประสิทธิภาพต้องสร้างความเข้าใจและความตระหนักในบุญคุณของผู้มีพระคุณ จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมอย่างแท้จริง

3) หลักโยนิโสมนสิการเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาความกตัญญู การฝึกคิดพิจารณาอย่างแยบคายช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจคุณค่าของผู้มีพระคุณ เชื่อมโยงเหตุและผล จนนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมความกตัญญูที่เหมาะสม

4) การบูรณาการหลักไตรสิกขาช่วยให้เกิดการพัฒนาอย่างรอบด้าน การบูรณาการหลักไตรสิกขาช่วยพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและแสดงออกถึงความกตัญญูอย่างเหมาะสม

5) กิจกรรมเชิงประสบการณ์เป็นเครื่องมือสำคัญในการปลูกฝังความกตัญญู กิจกรรมที่เน้นการคิด วิเคราะห์ และลงมือปฏิบัติจริง ช่วยให้ผู้เรียนซาบซึ้งและตระหนักในคุณค่าของผู้มีพระคุณได้อย่างลึกซึ้งกว่าการเรียนรู้เชิงทฤษฎี

6) กระบวนการปลูกฝังความกตัญญูมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางปัญญา กระบวนการปลูกฝังความกตัญญูเริ่มจากการเรียนรู้ผ่านต้นแบบและประสบการณ์ จนเกิดการตระหนักรู้ภายในและแสดงออกเป็นพฤติกรรมที่ยั่งยืน

7) บุคคลต้นแบบมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ความกตัญญูของนักเรียน พ่อแม่ ครู และผู้ใกล้ชิดที่เป็นแบบอย่างที่ดี มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังความกตัญญูผ่านการเรียนรู้จากการเลียนแบบและการซึมซับคุณค่าทางจริยธรรม

8) สภาพแวดล้อมและการเสริมแรงเชิงบวกช่วยให้พฤติกรรมคงอยู่ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการเสริมแรงเชิงบวกอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้พฤติกรรมความกตัญญูเกิดขึ้นและคงอยู่อย่างยั่งยืน

9) ความร่วมมือระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จการปลูกฝังความกตัญญูจะประสบผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และภาคีเครือข่ายร่วมมือกันส่งเสริมและติดตามผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

10) รูปแบบการปลูกฝังความกตัญญูตามแนวพระพุทธศาสนาสามารถพัฒนาเป็นต้นแบบการสร้างคุณธรรมในสถานศึกษาได้ รูปแบบการปลูกฝังความกตัญญูที่บูรณาการหลักธรรมและกิจกรรมเชิงประสบการณ์ สามารถประยุกต์ใช้พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้านอื่นของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

กระบวนการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีตามแนวพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับชั้น ป.4–ป.6 โรงเรียนบ้านหน้าพระธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ สามารถดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง การสะท้อนคิด และการเรียนรู้จากบุคคลต้นแบบ ส่งผลให้นักเรียนเกิดความตระหนักรู้ในพระคุณของบิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณ จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมในทางที่พึงประสงค์ นอกจากนี้ ความสำเร็จของกระบวนการดังกล่าวยังเกิดจากความร่วมมือระหว่างครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ที่ร่วมกันส่งเสริมและติดตามพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง จึงควรนำรูปแบบการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีนี้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณธรรมด้านอื่น ๆ ของผู้เรียน เพื่อเสริมสร้างเยาวชนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีความรับผิดชอบ และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนต่อไป ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ 1) สถานศึกษาควรบูรณาการกิจกรรมปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีไว้ในหลักสูตรและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง 2) ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้ปกครอง ครู และชุมชน ในการเป็นแบบอย่างและติดตามพฤติกรรมของนักเรียน 3) ควรพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่หลากหลาย เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรศึกษาการพัฒนารูปแบบการปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีในสถานศึกษาระดับอื่น เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์และพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมยิ่งขึ้น 2) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของพฤติกรรม

ความกตัญญูกตเวทีในระยะยาว 3) ควรศึกษาการประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลและนวัตกรรมการเรียนรู้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

เจนจิรา แวงวรรณ. (2566). ผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทีโดยปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย: การวิจัยผสานวิธี. ใน ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เบญจวรรณ ชยางกูร ณ อยุธยา. (2564). การปลูกฝังความกตัญญูกตเวทีเพื่อพัฒนาเยาวชนไทยเชิงพุทธบูรณาการ. วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, 6(1), 1-10.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2559). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 35). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.

พระมหาสมบัติ ธนปญฺโญ (พันธุ์เจริญ). (2556). การศึกษาวิเคราะห์ความกตัญญูกตเวทีในพระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2554). พุทธจริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิทยา ศักยาภินันท์. (2557). ความกตัญญูกตเวทีต่อพ่อแม่ในฐานะเครื่องมือปลูกฝังจริยธรรมแก่ลูกตามนัยพระพุทธศาสนา. วารสารมนุษย์ศาสตร์, 21(2), 141-164.

สมบูรณ์ วัฒนะ. (2560). การดูแลบิดามารดาตามหลักคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาของครอบครัวไทยพุทธ. วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)ม 10(2), 67-80.

อำนวย จั่นเงิน. (2537). การพัฒนาความกตัญญูกตเวทีตามแนวคิดพระวรญาณ(ทองน้อย กิตฺติทินฺโน).ใน วิทยานิพนธ์คุรุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

Bono, G., and Sender, J. T. (2018).How Gratitude Connects Humans to the Best in Themselves and in Others. Research in Human Development, 15(3-4), 224-237.